

I. ÎN APĂRAREA ȘCOLII ROMÂNEȘTI DIN TRANSILVANIA

Cîteva repere

Am optat pentru scrierea acestui eseu monografic, întrucît viața și opera lui Onisifor Ghibu înscrie un cerc existențial care nu este numai „călare pe două veacuri“, cum ar spune Sextil Pușcariu, ci se implică direct și prin referință în principalele aspecte și sensuri ale istoriei și culturii românești, decantate continuu și discontinuu de aproape un veac încoace.

Născut în anul 1883, în Săliștea Sibiului, viața lui de atunci și pînă la moartea survenită în 1972, are cîteva etape distincte, pe care le vom urmări în paginile ce urmează, în cronologia lor firească: 1883—1919; 1919—1946; 1946—1972. Deși păstrează anumite constante de atitudine și gîndire, prin această „despărțire“, viața și opera lui Onisifor Ghibu evocă „lumile“ prin care a trecut, în fiecare dintre aceste etape, între operă și lume manifestîndu-se corespondențe ce particularizează atît lumea cît și opera.

Transilvănean deci prin origine și vocație, el are în prima etapă a vieții și operei lui o aceeași traiectorie spirituală și practică precum mai toți tinerii intelectuali formați în climatul social și politic din Transilvania, de după procesul memorandiștilor. Este aceasta o epocă de apogeu a luptei românilor pentru unitate națională și ea înseamnă „tinerețea lui Goga“, a unor istorici precum Ion Lupaș, dar, în același timp, este și perioada de glorie a unui Vasile Luca-ciu sau Cicio Pop. Era — în vremea aceea — o atmosferă specială, dirijată de îndelungate confruntări,

în al căror tumult Onisifor Ghibu nu ezită a intra cu o forță deosebită de organizator și om de condei. Cum se va vedea atunci când vom detalia punctele tari ale acestei perioade, anii aceștia premergători Unirii apar distincți pentru toți cei care i-au trăit, și „istoria“ lor se încheie — cel puțin pentru Onisifor Ghibu — în 1919, când acesta intră ca titular al Catedrei de pedagogie de la Universitatea din Cluj.

În „România Mare“, climatul însă se schimbă, căci nu mai este unul de „furtună și avânt“, întrucât viața socială intră pe alte coordonate, cele ale împlinirii burgheze căreia i se integrează și o parte din foștii luptători pentru Unire, ei uitându-și chiar idealurile pentru care luptaseră. Deși Ghibu n-a uitat nici o clipă acele idealuri, trăiește și el o anumită „conversiune“; prin schimbarea poziției sociale, din luptător cu putere politică („un tribun“), el devine profesor, funcție cu o sferă restrînsă de acțiune în ceea ce privește dirijarea deciziilor cu privire la educația în societatea românească, domeniu ce îl preocupa în mod deosebit. El se va desprinde parțial de vechile sale prietenii, are polemici cu Octavian Goga și cu alți contemporani ai săi. Refuză să intre în guvernul lui Nicolae Iorga, fiind în același timp nemulțumit de poziția față de educație pe care o aveau diferitele guverne ce s-au perindat la cîrma țării. Așadar, Onisifor Ghibu rămîne într-un fel „sub vreme“, cu idei însă fierbinți, astfel încît anul 1944 îl va găsi pe deplin capabil de a se integra fecund noilor rînduiri sociale. „Scînteia“ îi reproduce fragmente din ultima carte, cea interzisă spre difuzare de către cenzura antonesciană. Atitudini imprevizibile îl scot din scenă, el fiind „pensionat“ în anul 1945 din Universitatea Daciei Superioare și, o vreme îndelungată, pînă la moarte, în jurul numelui său va stărui tăcerea, uneori teama și neliniștea, niciodată însă vreo mîină întinsă din partea foștilor săi colegi, profesori și studenți, dintre care, unii își uitaseră cam repede trecu-

tul. Onisifor Ghibu n-a uitat însă nimic ci, dimpotrivă, așa cum Lucian Blaga a ales „bîrlogul lui Faust“, mai vîrstnicul coleg de universitate, Onisifor Ghibu a ales „bîrlogul memoriei“, reconstituind „lumea prin care a trecut“, punîndu-se pe sine în centrul acestei lumi și, de pe această poziție, cu înțelepciunea unui cronicar, din memorie și notițe zilnice, și-a refăcut viața și opera, și-a reactualizat ideile, cu bunul simț propriu senectuții ce transformase spiritul polemic de altădată în înțelepciune și vocație literară; risipită la început în publicistica vremii, această vocație, acum strînsă și cultivată în singurătatea *Memoriilor*, izbucnește original și înlocuiește tacit în conștiința noastră pentru epoca în care au fost scrise, „idilismul“ și „pășunismul“ unei literaturi azi uitate. Literatura memorialistică a lui Ghibu este scrisă într-o dulce limbă românească, ea avînd un adevărat fast al evocării și al portretisticii, calitate ce îl așază alături de cei mai de seamă memorialiști români. Din păcate, memorialistica lui a rămas neîncheiată, dar, în litera ei „înnapărită“, stabilește legături subtextuale cu anii tineretii, cînd putem vorbi de existența unui adevărat entuziasm al luptei, pe cînd aici (în opera memorialistică), entuziasmul este cel al bucuriei evocării. Prin aceste „corespondențe“ avem imaginea întregă, exprimată succint însă, a vieții și operei lui Onisifor Ghibu — a unei vieți și opere pline de arderi — ce a început, așa cum vom vedea, într-un „miez“ al istoriei românești.

În miezul istoriei

Onisifor Ghibu avea 11 ani cînd în Transilvania avea loc cel mai important eveniment politic de după revoluțiile pașoptiste. Este vorba de procesul memo-

randiștilor, la care, fratele mai mare al lui Onisifor, Dumitru Ghibu, participă „în persoană“ la evenimentele din timpul procesului de la Cluj, iar părinții și ceilalți frați, dimpreună cu toți săliștenii, trimit „o adresă prin care se solidarizează cu autorii Memorandului ce fuseseră dați în judecată și prin care cereau să fie judecați și ei deodată cu fruntașii neamului, care nu sînt altceva decît o expresie fidelă a idealurilor acestuia“¹.

Pentru întreaga formație și vocație a lui Onisifor Ghibu acest eveniment, trăit cu sufletul sensibil al copilăriei, a fost unul de orientare a sensului vieții, întrucît a fost primul care l-a implicat pe viitorul luptător în destinul istoric al colectivității românești, situîndu-l în fapt, pentru etapa la care ne referim, în avangarda luptei românilor din Imperiul habsburgic pentru emancipare națională și eliberare socială.

Memorandumul, așa cum apare reconstituit din unghi de vedere istoric în lucrări de specialitate², își avea perspectiva și sensul în reluarea unor deziderate sociale și naționale exprimate în *Supplex Libellus Valachorum* și în „programul“ revoluției pașoptiste din Transilvania. Prin argumente istorice, juridice, politice și sociale, memorandiștii, în speță membrii fondatori și coordonatori, „fruntași“ (cum li se spune printr-un termen ardelenesc) ai activității Partidului Național Român din Transilvania, au înaintat împăratului de la Viena, în 1882, cu un an înainte de nașterea lui Onisifor Ghibu, un memorandum prin care, legitim și argumentat, cereau pentru românii din imperiu o situație egală în libertăți și drepturi, cu a tuturor celorlalte națiuni din împărăție. Profitînd de tipărirea memorandumului, autoritățile imperiale înscenează în anul 1894 un proces de presă fruntașilor români, care s-a

¹ Ghibu, Onisifor, *Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură*, Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 57.

² Pentru detalii privind mișcarea memorandistă, cf. Netea, Vasile, *Istoria memorandumului*, București, 1947.

transformat, în capitala Ardealului și în întregi ținuturi locuite de români, într-o manifestare de solidaritate, întrucît, toți românii înțeleseseră că nu era vorba de un „proces de presă“, ci de un proces intentat de fapt întregii națiuni române, oprimată de veacuri. Drumul inculpaților către locul procesului a fost însoțit de o adevărată manifestație a solidarității. În satele și în orașele de pe tot cuprinsul Transilvaniei, în gări, oamenii așteptau, în strași curat, sărbătorec, murmurînd *Deșteaptă-te Române*. Murmurul se auzea în Istorie și în suflete; săliștenii lui Onisifor Ghibu au dat, și ei, însoțindu-i pe delegați spre drumul libertății, valențe interioare cîntecului și însăși vocea tinărară a viitorului luptător, atunci în vîrstă de numai 11 ani, s-a integrat solidarității colective, atotcuprinzătoare și, în sufletul celui care trecea de la copilărie la adolescență, miezul istoriei a vibrat, fixîndu-i pentru totdeauna crezul sufletesc, de care eșecurile n-aveau să-l despartă, ci aveau doar să-i dea alte conture. În memoriile scrise în anii senectuții, păstrînd însă nealterat acest sentiment inițial al contactului cu istoria, el va afirma: „noi coboram din Horea, din Lazăr, din Iancu, din Șaguna, — revoluționari acerbi, al căror suflet nu era modelat după teorii de prin cărți, ci era frămîntat din istorie (s.n.), din lupte, din biruințe și din înfrîngerii, din credință și din suferință, din răbdare și din nădejdea în dreptate și în biruința binelui asupra răului“³.

Situarea aceasta în „inima“ evenimentelor istorice, cu întreg sufletul, va coordona asemenea unui „primum movens“ atitudinii și faptele, poziții practice și preocupări cărturărești. Evenimentul fierbinte al mișcării memorandiste, ce-l propulsa pe Onisifor Ghibu în destinul său de patriot și cărturar, va fi întărit de alte întîlniri, de mai mică sau mai mare însemnătate,

³ Ghibu, Onisifor, *În legătură cu pedagogul G. G. Antonescu*, mss., în arhiva familiei, p. 3.

născînd experiențe sociale și opțiuni practice. Evenimentele istorice au orientat astfel pe tot parcursul viața și opera lui Onisifor Ghibu, ce au fost în începuturi cele ale unui „tribun“, iar în ultima etapă cele ale unui „cronicar“, ambele ipostaze comunicînd însă o aceeași stiuare față de lume. La început, fapta a fost mai puternică, iar în tîrziul evocării cuvîntul a devenit demiurg al faptei. Și fapta și cuvîntul s-au hrănit din același miez — evenimentele istorice —, cristalizat atunci cînd istoria românilor din Imperiul habsburgic era — așa cum va spune Onisifor Ghibu mai tîrziu despre viața sa — „pe baricade“.

Familia și școala

Onisifor Ghibu descinde dintr-o familie ce practica din strămoși oieritul prin transhumanță. La vremea cînd el se năștea, părinții lui, urmași ai acelor oieri, trecuseră deja într-o altă diviziune socială a muncii; erau o familie de cojocari (meseriași), care „în timpul verii se ocupau cu agricultura“⁴. Tatăl lui era un meseriaș cu prestigiu, nu numai în cadrul obștii săliștene, ci și în numeroase localități din Transilvania, ba chiar și în ținuturile Gorjului, dincolo de munți. Pînă și mama sa deprinsese această meserie, deși tradiția familiei ei avea alte rădăcini, printre străbunii ei figurînd Dumitru Steflea, luptător în mișcările religioase cu caracter național ce avuseseră loc în anii 1744—1754, culminînd cu „desrobirea“ religioasă în urma răscoalei conduse de călugărul Sofronie. În urma acestei mișcări ce străbătuse întreaga Transilvanie, românii recîștigaseră dreptul de a avea o episcopie a lor,

⁴ idem, *Pe baricadele...*, p. 54.

ortodoxă, paralel cu cea unită. Probabil că de acest strămoș se leagă firea de luptător a lui Onisifor Ghibu.

De copil, Ghibu câștigă în familie pasiunea pentru carte. În casa lor, tatăl aduce numeroase cărți „sfinte“ și populare. De asemenea, aveau abonament la „Călimbularul poporului“ și la „Foaia poporului“, „la focul căreia — își va aminti Onisifor Ghibu — mi-am încălzit și eu sufletul în cultul luptei pentru dreptate, libertate, neam și umanitate“⁵. O familie așadar de gospodari vrednici — frații mai mari îmbrățișaseră și ei meseria tatălui — cu o vocație a muncii bine așezată în strădani și împliniri, o vocație ce o aveau atunci, în copilăria lui Ghibu, mai toți săliștenii, prin hărnicie și spirit gospodăresc.

Săliștea era în acele timpuri, asemeni Rășinarilor lui Goga și Lancremului („lacrima“) lui Lucian Blaga, un sat cu porțile în univers, o așezare ce, cu toată vitregia vremurilor, se bucura de existența unei obști unite în jurul pământului și al uneltelor, al cuvîntului și al cîntecului străbun. Școala din Săliștea Sibiului se bucura și ea de un prestigiu, cum puține școli românești din Imperiul habsburgic aveau. Evenimentele pe care această școală le trăia aveau un aer sărbătoreț și se constituiau în adevărate „lecții“ de conștiință civică, de care și Ghibu a beneficiat (în anii 1889—1893), cînd, între cei 500 de elevi ai școlii, el primea cunoștințe de istorie, aritmetică, fizică, aceasta din urmă fiind predată cu lecții practice „pe baza unei mașini de produs scînteii“⁶, adusă de la Viena pe cheltuiala obștii săliștene. În special istoria se predă aici cu temei, și mai ales istoria apropiată, începînd cu evenimentele — cum a fost, spre exemplu, Unio trium nationum — cele mai importante din istoria Transilvaniei, acelea care conturau lupta românilor transilvăneni pentru emancipare națională și eliberare socială. Pînă și educația muzicală era străbătută de astfel de

⁵ ibidem, p. 57.

⁶ ibidem, p. 58.

accente, prin învățarea cîntecelor naționale: „Deșteaptă-te române“, „Pe-al nostru steag“ etc. Se mai predau în școală și limbile maghiară și germană, istoria naturală, desenul, gimnastica.

În anul 1893, Onisifor Ghibu trece la școala romano-catolică din Sibiu. Aici, pentru a-și aprofunda cunoștințele de limba maghiară și limba germană, el repetă ultima clasă primară, urmînd apoi liceul de stat din Sibiu, a cărui atmosferă nu-i era deloc prielnică, întrucît, în orele de studiu, erau interzise (prin circulare) lecturi din publicațiile românești. Portul național, în care Onisifor Ghibu se înfățișează în prima zi de școală (după obicei săliștean), era și el interzis, iar pentru cei care în 1894 au participat la „întîmpinarea“ memorandiștilor, cum făcuse Octavian Goga, în clasă mai mare decît Ghibu, s-au aplicat aspre sancțiuni.

Între apropiați, îi are în această perioadă pe Ion Lupaș și pe Octavian Goga. Întîlnirea cu acesta din urmă s-a întîmplat într-o zi din toamna anului 1898: „Acea zi de octombrie a anului 1898 — își va aminti Onisifor Ghibu —, în care l-am cunoscut pe Octavian Goga în tovărășia celor doi mari scriitori, unul maghiar și altul italian (Petöfi și Dante — n.n.) a reprezentat pentru mine un moment în care mi s-au deschis noi orizonturi“. Un Goga tînăr, mai vîrstnic totuși decît Ghibu, era într-adevăr un prilej de „noi orizonturi“, dată fiind experiența sufletească și socială a celui dintîi, în a cărui figură cel de-al doilea n-a văzut un „poet visător“, ci un luptător „pentru marile idei ale umanității, concentrate asupra propriului său popor, care îndura o soartă grea sub stăpînire străină și pe care el voia să-l ajute pe toate căile“⁷.

Goga era cu două clase înaintea lui Onisifor Ghibu; el devenise un adevărat idol pentru colegii săi români,

⁷ idem, *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut*, Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p. 78.

dat fiind faptul că poeziile lui erau deja o realitate în conștiința românească, comunicînd o stare sufletească pe care tînăra sensibilitate a liceenilor o aducea de la părinți, de acasă. În urma unui incident cu un zelos dascăl de istorie, Goga părăsi liceul de stat din Sibiu, trecînd la cel românesc din Brașov, cum va face și Ghibu, în 1900, împreună cu alți colegi.

Liceul brașovean avea o faimă deosebită, atît prin tradiția legată de numele lui Andrei Șaguna, cît și prin „școala de suflet“ ce o ofereau învățăceilor numeroși dascăli, între care Virgil Onițiu, un istoric literar modest, director al liceului, se distingea prin calitățile sale de organizator și educator. De menționat că la același liceu vor învăța mai tîrziu Lucian Blaga și D. D. Roșca. Cel dintîi, în *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, își va aminti cu bucurie de atmosfera intelectuală a Brașovului, de contactul lui, aici, cu spiritul filosofic. Despre școală însă are altă părere decît Ghibu⁸.

După examenul de bacalaureat la liceul din Brașov, tînărul deja de 19 ani, pătruns de idealuri — am putea spune, „luministe“ — din convingerea de a fi util poporului de la sate, optă pentru seminarul teologic din Sibiu — „metropola lui Andrei Șaguna“, cum va numi el mai tîrziu această cetate —, care era pe atunci centrul cultural și politic al românilor transilvăneni.

După cum era de așteptat, n-a învățat prea multă teologie, ci, în atmosfera ce i se oferea, își cultivă vocația intelectuală cu sens social, al cărei prim semn a fost debutul publicistic (în anul 1903) din „Telegra-

⁸ Atmosfera din liceul Șaguna pe care Ghibu o retrăiește din perspectiva faptului că a ajuns pedagog o avem descrisă de Lucian Blaga astfel: „Lecții, lucrări, examinări, severități profesionale și muștrări pentru atîtea neglijențe, ambiții rănite și autoreproșuri — astea alcătuiau umplutura zilei de lucru“. (Blaga, Lucian, *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, București, 1965, p. 84).

ful român“ — publicație fondată de Andrei Șaguna în 1853 —, cu un articol polemic la adresa unui preot din Banat. Urmară apoi alte texte, cum este cel intitulat „Pentru popor“, sugerat de o reprezentație muzicală patronată de George Dima, pe atunci profesor de muzică la seminarul andreian. Publică apoi o suită de articole, tot în „Telegraful român“ și mai apoi în broșură — *Limba nouălor cărți bisericești*, apărută în anul 1905. Cartea are un deosebit ecou între cărturarilor vremii, întrucît se opunea cu argumente științifice intențiilor Sinodului de la București, de a „moderniza“ limba cărților sfinte. Tînărul publicist își dezvăluie aici, pe lângă dragostea pentru limba populară, un anumit fel de a scrie, polemic, care îi va caracteriza de altfel o bună parte din operă: „Limba strict populară nu strică nici crezul domnilor, și nu lovește în cap nici cu teoriile de limbă, pînă cînd limba aceasta meșteșugită produce atîta confuzie în popor, încît, cînd are de a face cu cîte o carte de aceasta nouă, nu mai știe dacă are înaintea lui o carte într-adevăr bisericească, sau are de a face cu vreo carte răspîdită de eretici“⁹. Această primă carte a lui Onisifor Ghibu, de spirit filologic transilvănean, a fost un adevărat succes, fiind apreciată de Ovid Densusianu, C. Botez, Nicolae Iorga, acesta din urmă menționînd-o elogios în *Istoria bisericii românești*¹⁰.

Tocmai în vremea acestui succes, la Sibiu au avut loc serbările „Astrei“, la care a participat, cu figura-i de „uriaș“, Nicolae Iorga, pentru care Onisifor Ghibu avea o deosebită admirație, mai ales pentru paginile din „Sămănătorul“, în care Iorga exprima, nu o dată, idealuri politice familiare românilor transilvăneni,

⁹ Ghibu, Onisifor, *Limba nouălor cărți bisericești*, Sibiu, 1905, p. 55.

¹⁰ Iorga, N., *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, II, Vălenii de Munte, 1909, p. 317. Cartea lui Ghibu este citată cu titlul: *Limba cărților bisericești* în loc de *Limba nouălor cărți bisericești*.

identificându-se — cum va spune Ghibu — „cu destinul de peste veacuri al românismului“¹¹. Cunoscându-l în persoană pe Iorga, tânărul Ghibu se va lăsa modelat de personalitatea acestuia: „Și dacă mai târziu am putut dezvolta o activitate așa cum a fost ea, trebuie să recunosc că într-o bună măsură exemplul lui Iorga mi-a stat în față, căutînd să fiu și eu unul din ucenicii lui în problemele mari și frumoase ale neamului“¹².

Tot în 1905, anul apariției primei sale cărți, el descoperă, în satul natal, manuscrisele lui Picu Procopie Pătruț, poet și miniaturist, țaran cărturar din Sălișteea Sibiului, din secolul al XVII-lea, o figură unică a culturii românești¹³.

Seminarul teologic din Sibiu, întemeiat de Andrei Șaguna, cu un dublu profil, teologic și pedagogic, a însemnat pentru Onisifor Ghibu nu numai intrarea în publicistică, atît de la modă atunci pentru toți intelectualii transilvăneni, datorită condițiilor în care trebuiau să apere dezideratele neamului, ci, dincolo de aceste preocupări, el s-a întîlnit cu diferite discipline spirituale, între care filosofia, psihologia și pedagogia. Între lecturile sale din această vreme, pe lîngă cele apărute în presa românească și unele incidentale, ca cea din August Bebel, merită amintită lectura „aforismelor“ lui Schopenhauer, în traducerea lui Titu Maiorescu. Tânărul seminarist nu s-a lăsat atras de „pesimismul“ filosofului german, ci îmbrățișase chiar în aceeași vreme concepția fichteiană despre lume, în urma lecturii entuziaste a cărții *Die Bestimmung des Menschen (Destinul omului)*. „Am citit —spune el —

¹¹ Ghibu, Onisifor, *Pe baricadele...*, p. 87.

¹² idem, *Amintiri despre...*, p. 183.

¹³ Picu P(rocopie) Pătruț (1818—1872), cf. Ghibu, O., Octavian, *Bibliografia operei lui Picu Pătruț din Sălișteea Sibiului*, în, „Biserica Ortodoxă Română“, nr. 3—4, XCIV, (1976), pp. 414—428.

108.911 84

cu destulă caznă această primă operă a marelui gânditor de odinioară și, cu toate că lectura ei prezenta pentru mine serioase dificultăți și din pricina limbii, și din pricina conținutului, pînă la urmă m-am ales cu ceva de pe urma osteneții mele. J. G. Fichte mi-a deschis un orizont nou și fascinant. Cîtă deosebire între el și Schopenhauer! Ca între un profet adevărat și unul fals¹⁴.

După absolvirea seminarului nu-l încînta practica-rea preoției, ci în vederea desăvîrșirii studiilor se duce la București, acolo unde, cum zicea Slavici, „răsărea soarele românilor“ de pretutindeni. Aici se înscrie la Universitate, devenind un apropiat colaborator al lui Nicolae Iorga, cunoscîndu-i pe George Coșbuc, Mihail Sadoveanu, Șt. O. Iosif, I. Scurtu, Emil Gîrleanu, Zaharia Bârsan. Participă la seminariile lui Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga și I. Bogdan. În această perioadă elaborează el *Ziaristica bisericească la români*¹⁵, tipărită însă abia în anul 1910. El aduce aici contribuții la înțelesul mai profund al rolului de instituție socială pe care biserica l-a avut în istoria și cultura veche românească.

Onisifor Ghibu audiază în această perioadă și cursurile lui Titu Maiorescu, care, în ipostază de Profesor,

¹⁴ Ghibu, Onisifor, *Pe baricadele...*, p. 116.

¹⁵ idem, *Ziaristica bisericească la români*. Studiu istoric, Sibiu, 1910. Sînt comentate publicațiile: „Vestitorul bisericesc“, Buzău, 1839, „Telegraful român“, Sibiu, 1853, „Predicatorul“, București, 1857, „Preutul“, Iași, 1861, „Ecclesia“, București, 1865, — „cea dintîi foaie bisericească tipărită cu litere latine“ (p. 46) —, „Sionul românesc“, Viena, 1865, „Speranța“, Arad, 1877, „Biserica Ortodoxă Română“, București, 1874. Anii consemnați sînt cei ai apariției primului număr. De remarcat faptul că autorul, deși face istoriografie, nu scapă prilejul de a se referi și la istoria contemporană lui: „Pentru vremile agitate în care am intrat de oarecînd, (Onisifor Ghibu se referă la ultima etapă, aceea de după procesul memoran-diștilor, a luptei românilor pentru unitate națională), trebuie mijloace mai puternice decît cele dispartate și mai mult sau mai puțin stîngace de pînă acum“. (p. 137).

era, cum va menționa, „tot ce poate fi mai desăvârșit: apariție monumentală, plină de armonie, voce moderată artistic, de o fermecătoare claritate și dulceață, gesturi bine stăpînite și discrete, expunere caldă, gradată, o logică impecabilă, fond interesant, fără o prea mare profunzime, concluzii care la prima întîlnire cu ele lăsau impresia unor adevăruri definitive”¹⁶.

Datorită faptului că rămîne numai un an la București, Ghibu audiază unele cursuri numai sporadic, așa cum a fost cel al lui Constantin Rădulescu-Motru. Chiar și la audierea integrală a cursului teoretic al lui Titu Maiorescu renunță, poate și pentru faptul că natura sensibilă a tînărului învățăcel era mai aproape de practică decît de teorie. Pe temeiul acestei opțiuni pentru practică putem spune că odată cu plecarea lui Onisifor Ghibu de la Universitatea din București, orientarea lui intelectuală era în linii generale încheiată și încheiată prin experiență socială și lecturi, din preocupările publicistice și din întîlniri de suflet cu cîteva personalități ale vieții noastre culturale.

În acești ani devenise el bun prieten cu Octavian Goga, a cărui îndrăzneală de spirit — în plan politic — o admira și cu viitorul istoric Ion Lupaș. Peste aceste prietenii, mintea protectoare a lui Nicolae Iorga aducea o aură distinctă pentru ideile ce îl vor preocupa pe Onisifor Ghibu.

Dincolo însă de aceste figuri vii, asupra lui Onisifor Ghibu coborîse pentru a-i întări sufletul „umbra” lui Andrei Șaguna, mai întîi la liceul brașovean ce purta numele ilustrului înaintaș, apoi la seminarul teologic, unde întreaga atmosferă venea din partea ctitorului de altădată. Debutul lui Ghibu în „Telegraful român” venea tot din puterea tutelară a lui Șaguna — cel care întemeiasse această publicație — și care, în perioada pașoptistă din Transilvania, realizase cîteva dimensiuni ale programului fixat pe Cîmpia Libertății.

¹⁶ idem, *Pe baricadele...*, pp. 124—125.

Admirația pentru Șaguna, intens trăită de Onisifor Ghibu în tinerețe, se va conjuga în timp cu aceea pentru Gheorghe Lazăr, care va lua locul lui Șaguna în sufletul maturizat al lui Ghibu, atunci când acesta va lupta, asemeni lui Lazăr de altădată, pentru o educație românească. Mutarea de accent nu va fi întâmplătoare. Figura lui Șaguna îi este apropiată lui Ghibu pînă când acțiunile lui sînt împliniri. Odată cu apariția primelor eșecuri, mai ales după numirea lui ca profesor la Universitatea din Cluj, Gheorghe Lazăr va „învia din morți“, devenind pentru pedagogul militant „un luceafăr ce strălucește pe firmamentul neamului“.

Drumuri europene

Consistoriul mitropolitan din Sibiu îi propune lui Onisifor Ghibu, în vara anului 1906, o bursă de studii pentru Germania, la Jena, pentru a se pregăti în pedagogie, și a-l urma în calitate de profesor la seminarul teologic pe dr. Petru Șpan. Guvernul de la Budapesta nu aprobă această inițiativă, Ghibu urmînd a fi educat în „patrie“. Astfel, toamna, era student, dar nu trecu de prea multe ori pragul universității budapestane, el frecventînd doar bibliotecile și societatea „Petru Maior“ (a studenților români), intrînd apoi, de la începutul lunii ianuarie 1907, ca redactor la cotidianul „Lupta“, editat de „Clubul deputaților naționaliști“. Ziarul acesta i-a dat lui Onisifor Ghibu posibilitatea de a-și continua ucenicia publicistică într-o manieră de care totdeauna își va aminti cu mîndrie. „Lupta“ avea o platformă politică ce nu mergea pe linia unor orizonturi înguste, conducătorul publicației — Alexandru Vaida-Voevod afirmînd nu o dată depline principii politice umaniste conform cărora, în

imperiu, lupta nu se ducea între „națiuni“, ci între clase sociale: „Socialiștii-democrați — scria el într-un articol de fond — și naționalitățile nemaghiare se găsesc față-n față cu aceiași contrari politici“¹⁷.

Ghibu îmbrățișează, în calitatea lui de redactor, toate problemele cu care găzetăria românească din imperiu se confrunta. Pe lângă probleme școlare și de educație, el se preocupă de literatură și artă, de diverse aspecte sociale și de viața bisericească a românilor. El a fost aici semnatarul unor rubrici, precum: „De la românii de pretutindeni“, „Literatură și artă“, „Cronica bisericească“, „Cronica școlară“, la care se mai adaugă numeroase alte articole publicate în peste o sută de numere ale cotidianului. El comentează poezia lui Vasile Alecsandri, filosofia lui Rădulescu-Motru. Uneori folosește pseudonime — Teodor Cândea, O. Preajmă, N. Foișor, conturând mai ales în aceste ipostaze idei care-l situau în arena problemelor politice din acea vreme. El afirmă aici idei de o înaltă moralitate atunci când sublinia faptul că poporul român n-a cunoscut și n-a practicat în relațiile sale cu alte popoare șovinismul național. „Ca popor autohton pe aceste plaiuri, el s-a condus în toată istoria lui mai mult de simțul de conservare proprie decît de acela de stăpînire asupra altora, prin forță și viclenie“¹⁸. În texte sugestive, cum sînt: *Scrisoare din cîmpie* și *Cîmpia Ardealului* el este preocupat de starea socială a țăranilor români: „Pe cîmpie țăranimea în partea cea mai mare a ei, nu a scăpat nici astăzi de jugul iobăgiei; țăranul român e și astăzi iobag în toată forma: iobag al sărăciei din care singur nu se poate ridica

¹⁷ Voivod-Vaida Alexandru, *Alianța proletarilor*, în „Lupta“, I, 1907, nr. 129, p. 1.

¹⁸ Cândea, Teodor, *Cronică școlară. Din scrisoarea unui țăran*, în „Lupta“, 1907, nr. 20, pp. 10—11. Teodor Cândea este un pseudonim al lui Onisifor Ghibu. Pentru diferitele pseudonime cu care a semnat O. Ghibu, cf. Ghibu, O., Octavian, *Cum și-a semnat Onisifor Ghibu lucrările pînă la 1918*, în „Revista de istorie literară“, 3/1979.

— iobag al ocîrmuirii străine care nu-i caută niciodată hatîrul —, iobag al întunericului de care nu s-a mîntuit, grație conducătorilor de tot soiul¹⁹. „Viața lor e o robie în sensul medieval al cuvîntului²⁰.

Este clar că Onisifor Ghibu avea un deosebit simț al socialului, definind cum se vede mai sus situația țaranului român în imperiu, sub aspect economic, politic, social și cultural. Nici situația muncitorilor nu-i era străină, el comentînd sărbătoarea din mai a muncitorilor, pe care o urmărise pe străzile budapestane și pe care o numise „ziua de bucurie a tuturor obidiților²¹.

Din modul în care își alcătua articolele, rezultă că el avea o minte bine plăsmuitoare de limbă, capabilă de expresii concentrate, uneori cu deschideri metaforice în textele de nuanță polemică, alteori cultivînd un limbaj direct, tăios am putea spune, fapt ce-l înscrie în tradiția plină de vervă a ziaristicii transilvănene, tradiție în care avusese iluștri înaintași, de la George Barițiu și pînă la V. Braniște.

Nu lipsesc din această perioadă nici momente care-i pun viața în pericol. Însoțindu-l în campanie electorală pe Vasile Lucaciu, în comitatul Beiușului, abia au scăpat amîndoi cu viață dintr-o înscenare sîngeroasă, în urma căreia familia ce trebuia să-i găzduiască a căzut victimă în locul lor.

Prestigiul de viitor educator și-l cîștigă Ghibu prin soluțiile pe care le propune în vederea salvării școlilor românești din imperiu, amenințate cu deznaționalizarea de legea contelui Apponyi, pusă în lucru chiar din 1907, cînd regimul dualist căuta ieșiri din ce în ce mai dure pentru a stăvili luptele de emancipare națională,

¹⁹ Ghibu, Onisifor, *Cîmpia Ardealului*, în, „Lupta“, I, 1907, nr. 161, p. 2.

²⁰ ibidem, *loc. cit.*, p. 1.

²¹ idem, *Note cu creionul ale unui reporter care scrie slab*, în, „Lupta“, I, 1907, nr. 91, p. 6.

nu numai ale românilor, ci și ale sîrbilor și croaților din imperiu.

Întrucît vom reveni asupra acestei probleme și în paragraful următor, aici înfățișăm numai poziția pe care Onisifor Ghibu a exprimat-o în cotidianul la care era redactor. Întemeierea acestei poziții era politică și socială, și mai adînc, de natură morală. Astfel, la nivelul *moralei publice*, el descoperă posibilități de a critica legea lui Apponyi, un politician de o imoralitate evidentă, din moment ce, în „Echo de Paris“, își elogia propria lege, în timp ce în imperiu ea era o adevărată prigoană pentru școli. Atent la opiniile din jurul proiectului de lege, Ghibu reține unele atitudini din presa vremii, cum este aceea din ziarul „Tanitók Lapja“, din care și reproduce: „Am așteptat ca noul proiect de lege să fie o nouă aură pentru învățători, dar ne-am înșelat, căci în locul ei ni s-a dat un nou păhar plin de amărăciune“²².

Proiectul legii Apponyi viza „școlile populare“ ale naționalităților din imperiu — românii, mai numeroși, fiind cel mai mult afectați —, a căror școală nici pînă atunci nu avusese o evoluție normală. Acum însă, situația amenința să devină și mai gravă, motiv pentru care, Ghibu, intuind consecințele proiectului de lege, propune inițierea unui protest popular sub forma unei „adunări“ a tuturor românilor²³.

Atitudinea lui Ghibu se întemeia istoric pe existența altor „adunări“ ale românilor și avea drept suport teoretic ideea *luminării* neamului, idee coborînd din chiar spiritul Școlii Ardelene: „Astăzi simțim mai mult decît oricînd nevoia unei culturi speciale, a unei culturi naționale românești, care nu numai să ne scoată din întunericul minții în care orbecăm de veacuri multe, ci să ne ferească în același timp și de luxul

²² idem, „Patrioții“ și proiectul lui Apponyi, în, „Lupta“, I, 1907, nr. 60, p. 4.

²³ idem, *Adunarea tuturor românilor*, în „Lupta“, I, 1907, nr. 67, p. 1.

orbitor și ieftin al unor culturi sau pseudo-culturi străine și înstrăinătoare, din care a trebuit și mai trebuie încă și azi să ne împărtășim. O năzuință ca aceasta, care se manifestă tot mai intensiv de un timp încoace, reiese din însăși firea lucrurilor²⁴.

Ghibu înțelegea aceste deziderate într-o perspectivă istorică sigură și își afirma raționamentele cumpănind între economic și cultural: „cultura sufletească adevărată și înaltă“ e concepută de el „alături de o putere economică sigură“²⁵. Școlile populare românești — gîndea cu rigoare Ghibu — nu aveau decît două posibilități: ori să fie „închinată“, ori să se lupte pentru „menținerea lor cu orice jertfă“²⁶. Optînd, cum era și firesc, pentru cea de a doua alternativă, el știa să dea un anumit entuziasm atitudinii sale, pe care o voia îmbrățișată de cît mai mulți dintre conaționali săi: „Istoria ne va pomeni ca pe un popor de model și nu vom peri niciodată din amintirea ei pentru faptele noastre mari și pentru vitejia noastră fără pereche“²⁷. Tonul acesta însuflețitor, cu retorica lui romantică și de un idealism sublim, descindea din tonusul unei gîndiri plină de patos și răzvrătire, peste care, deja străvechiul luminism social pașoptist venea ca o izbăvire: „Căci, avem nădejdea, că în cartea sorții nu e scris ca această țară astăzi atît de nefericită, să aibă parte peste tot numai de întuneric și de nedreptate — ci vor veni și vremuri mai luminate“²⁸. În numele unui astfel de ideal atît de măreț, pentru cei care se aflau cu un deceniu înainte de unirea tuturor românilor, nu exista în concepția celui care vedea în școală sufletul neamului, decît o cale unică: „Numai o singură modalitate e bună. E grea de realizat, dar

²⁴ idem, *Pentru liceul din Brad*, în „Lupta“, I, 1907, nr. 27, p. 1.

²⁵ idem, *Două lupte*, în „Lupta“, 1907, nr. 71, p. 1.

²⁶ idem, *Ce e de făcut cu școala?*, în „Lupta“, I, 1907, nr. 107, p. 2.

²⁷ ibidem, în „Lupta“, I, 1907, nr. 108, p. 3.

²⁸ ibidem, în „Lupta“, I, 1907, nr. 109, p. 2.

trebuie să o realizăm: să ne păstrăm școala jertfind pentru ea oricît — jertfind tot ce avem²⁹.

Într-adevăr, școlile populare din satele românești, în număr de aproape 3.000, atît cele unite, cît și cele neunite, acestea din urmă înființate în cea mai mare parte prin strădaniile lui Andrei Șaguna, erau alături de cîteva extrem de puține licee și ceva publicații cu viață mai lungă sau mai scurtă, singurele instituții culturale românești din întregul imperiu, la care aveau acces liber fiii țăranilor români. Și, a le apăra, însemna, a apăra „țara“, sau — cum spune Ghibu, — însemna a apăra „singurul nostru edificiu cultural“³⁰, sens în care era nevoie de o adîncă unitate confesională și politică a obștilor românești: „Azi nu e vremea nici pentru polemici confesionale (care erau în floare în perioada post-pășoptistă — n.n.), nici pentru o atitudine rezervată în fața unor momente atît de zbuciumate. Azi e vremea faptelor mari, cari să insufle generațiilor care vor veni după noi, azi e vremea lepădării de sine pentru întruparea și întărirea cetății noastre — tari —, iar „căpeteniile“ — „fruntașii români“, cum li se va spune în istoriografie — „sunt pentru popor și ele sunt chemate a face tot ce e în interesul comun“³¹. Între aceste „căpetenii“ — deși el se adresa tuturor —, Onisifor Ghibu se vedea și pe sine, în fapt — un *tribun* al școlii românești din acea vreme, care, deocamdată, prin pagina de ziar și mai apoi prin spirit organizatoric, cum vom și vedea, a stăvilit, atît cît i-a stat în putere, consecințele nefaste ale legii lui Apponyi.

Preocuparea pentru situația școlilor românești nu a venit numai din dorința de a crea o opinie în fața menționatului proiect de lege. Articolele lui Ghibu ofereau o radiografie, cea mai amplă din acel timp, a vieții școlare românești din imperiul dualist. Prin

²⁹ ibidem, în, „Lupta“, I, 1907, nr. 109, p. 2.

³⁰ ibidem, în, „Lupta“, I, 1907, nr. 110, p. 3.

³¹ ibidem, în „Lupta“, I, 1907, nr. 110, p. 3.

numeroasele „cronici școlare“ el comentează reviste editate de școlile din Sibiu, Blaj, Arad, Gherla, urmărind totodată și conferințele învățătorilor. Această panoramă îi va fi utilă în următoarele „drumuri europene“.

Ar mai fi de menționat pentru popasul budapestan un eveniment de natură sufletească, și anume lectura cărții lui Rădulescu-Motru, *Rolul social al filosofiei*, prin intermediul căreia întâlnește gândirea pedagogică a lui F. Paulsen, care — în prelungirea regăsirii de sine în gândirea fichteeană — aduce o necesară continuitate, pe care studiile pedagogice de la Strassbourg și Jena o vor împlini apoi.

Prin străduința lui Nicolae Iorga în 1907, „Liga culturală“ îi acordă lui Onisifor Ghibu o bursă de studii în Germania, prilej cu care, să și urmărească acolo (în calitatea deja cîștigată, de ziarist) modul în care este văzută de către străini „cauza românească“. Se afla așadar în fața unei duble atracții: pe de o parte, pedagogia — ce-i va deveni ulterior „carte de căpătii“, și pe de alta — posibilitatea de a-și consolida vocația de publicist, practică cu atîta pasiune în paginile „Luptei“.

Ajuns la Strassbourg, capitala Alsaciei, pe atunci provincie germană, Ghibu va regăsi în viața școlară și intelectuală probleme cu care se familiarizase încă acasă fiind. În cursul de pedagogie, pe care-l va urmări alături de cel de filosofie, și de cel de istorie universală și filologie romanică, el descoperă idei care se potriveau atitudinii lui radicale cu privire la educație, atitudine exprimată atît de tranșant față de proiectul legii Apponyi. Alsacia, o provincie cu o populație majoritară franceză, era supusă prin școli, unui proces de „germanizare“. Profesorul Theobald Ziegler, cel care ținea cursul de pedagogie, era în dezacord cu aceste intenții, întemeindu-și ideile pe principii educaționale general-umane, așa cum procedase deja și Onisifor Ghibu în luările de poziție din cotidianul

„Lupta“. Aflîndu-se într-un climat asemănător celui din țară, în prelungirea ideilor ce le-am comentat deja, el trimite la „Neamul românesc“ și la „Revista generală a învățămîntului“, sub titlul *Scrisori din Germania*, comentarii cu privire la situația școlară din Alsacia, a căror ieșire de sub „germanizare“ o socotea o „chestie umanitară“³². El a înțeles că tendința împărăției prusace și, implicit, a celei austro-ungare, de a „deznaționaliza“ diferite etnii, este una fără întemeiere umană și, în același timp, de nerealizat, chiar și prin aplicarea forței: „Tendința Germaniei e, se înțelege, să accelereze cît mai mult sosirea aceluia timp în care să nu fie alt spirit stăpînitor, în întregul cuprins al împărăției, decît cel curat german; dar nici nu va putea să ajungă la țintă prin aplicarea forței“³³.

Atît tendința de „germanizare“ sesizată în imperiul german, cît și cea de „maghiarizare“ pe care o cunoștea în imperiul austro-ungar, era, pe lîngă asuprirea economică, o nouă formă de asuprire, o monstruoasă formă de asuprire de tip feudal, inventată ca o ultimă încercare de a se „omogeniza“ și de a salva aceste imperii plurinaționale de la prăbușirea lor iminentă. Urmărind de fapt distrugerea *in nuce* a culturii celor supuși, această tendință ataca însuși sufletul popoarelor subjugate, mai ales al claselor de jos, care nu se puteau „lumina“ spre folosul lor decît în propria lor limbă.

Preocupările lui Onisifor Ghibu în sensul ideilor de mai sus se vor încheia în perioada petrecută la Strassbourg cu elaborarea lucrării *O călătorie în Alsacia-Lorena. Țara și școlile ei*, lucrare ce va vedea lumina tiparului în anul 1909, și în care autorul surprindea situația concretă a vieții școlare, cu inserții în social și politic, în orizontul ideilor ce-i deveniseră deja un veritabil *modus vivendi* al minții și faptei.

³² idem, *Scrisori din Germania*, în, „Neamul românesc“, III, 1908, nr. 4, p. 55.

³³ ibidem, în, „Neamul românesc“, III, nr. 21, 1908, p. 324.

Strassbourgul n-a însemnat însă pentru Onisifor Ghibu numai continuarea cercetărilor cu privire la aspecte ale educației în școlile populare, ci și o mai temeinică apropiere de filosofie, în special de concepția lui Kant, ale cărui *Prolegomene la orice metafizică viitoare, care se va putea înfățișa ca știință* Ghibu le va analiza textual cu unul dintre colaboratorii lui Ziegler. În spiritul acestor analize el va lua poziție față de unele interpretări postmaioresciene ale lui Kant³⁴. Dar evenimentul cel mai important în preocupările lui de filosofie îl constituie reîntîlnirea sa cu gândirea lui J. G. Fichte, pe care, din nou, o filtrează prin entuziasmul sufletului său, reținînd pentru sine gânduri de un înalt elan spiritual, pe măsura simțămintelor sale interioare: „Îmi ridic cu îndrăzneală fruntea în fața munților stîncoși, care se înalță amenințători, și în fața talazurilor de ape care se sfarmă în mii de bucăți, și în fața norilor care plutesc ca într-o mare de foc, pîrîind asurzitor, și spun: Eu sînt veșnic și sfidez puterea voastră“³⁵.

Adeziunea la asemenea gânduri, elaborate sub puteri sublime, nu este întîmplătoare pentru Onisifor Ghibu, dată fiind structura *romantică* a sensibilității sale, o sensibilitate declanșatoare de tumult și de trăire a ideii, cu intensități incandescente. Pentru această primă perioadă a vieții lui — s-o numim, după o formulă deja consacrată — perioada operei de tinerețe —, o astfel de ardere era în consens cu ideea și cu fapta, iar gândurile sale despre școală erau privite de ai săi cu respect și încredere.

În răstimpul petrecut de la plecarea din Strassbourg și reluarea studiilor pedagogice la Jena, Ghibu face cîteva popasuri la Baden-Baden, Heidelberg și Viena, precum și în satul său natal, într-un moment în care prietenul său — Ion Lupaș, pe atunci profesor

³⁴ idem, *O carte românească despre Kant*, în, „Convorbiri literare“, XLIV, nr. 6, 1910, pp. 714—715.

³⁵ idem, *Pe baricadele...*, pp. 175—176.

al seminarului andrein, era condus de întreaga obște sălișteană la gară, de unde urma să fie dus la Seghedin, în temniță, pentru a ispăși o pedeapsă de trei luni, consecință a publicării articolului său — *Toate plugurile umblă*, apărut în revista „Țara noastră“, a lui Octavian Goga, articol în care istoricul dezvăluia o parte a nedreptăților sociale, nedreptăți cu care românii din imperiu se confruntau de atîta vreme.

După o vacanță regeneratoare, din care s-ar mai putea evoca și alte episoade (evocare pe care însă spațiul de față nu ne-o permite), Onisifor Ghibu descinse la Jena, în octombrie 1908, intrînd de îndată în contact cu herbartianul Wilhelm Rein. Nu era, de fapt, primul său contact cu pedagogia „părintelui“ pedagogiei clasice, căci Ghibu îi mai întîlnise ideile în lecțiile pe care le ținușe dr. Petre Șpan la seminarul din Sibiu, iar la Strassbourg, în cadrul cursului de istoria pedagogiei, concepția lui Herbart fusese prezentată exhaustiv.

Principiile pedagogice ale lui Rein, pe care, de altfel, Ghibu îl va și solicita mai tîrziu colaborator la *Anuarul pedagogic* (1912), erau prielnice experienței teoretice și practice a lui Ghibu, deja asimilată. Rein dezvolta cu suplețe principiul cultural-istoric din pedagogia herbartiană, așezînd în centrul pedagogiei sale principiul în conformitate cu care elevul trebuie educat în cadrul „societății naționale“ proprii.

Interes îi stîrnește lui Ghibu și gîndirea lui Rudolf Eucken, un filosof venit din „idealismul german“, din a cărui operă tînarul pedagog român reține pentru sine o serie de zece „directive“ morale: „curețenia morală“, „vitejia“, „veracitatea“, „dreptatea“, „demnitatea personală“, „iubirea de patrie și simț pentru stat“, „iubire de oameni și bucurie de oameni“, „fidelitate sufletească“, „cucernicie“, „credință necondiționată“³⁶,

³⁶ ibidem, p. 230.

dintre care, o parte, trecute printr-o experiență proprie, le vom descoperi și la temelia concepției despre educație pe care Ghibu o va elabora ulterior.

Această predispoziție pentru gânditori de ordine secundă (cu excepția lui Fichte) este o trăsătură definitorie pentru formarea intelectualilor români din Transilvania. Aceștia, trăind acut nevoia „luminării” proprii se inspirau și traduceau din ceea ce le era mai la îndemână, fără să meargă la opera unor personalități proeminente. Samuil Micu a tradus — după cum se știe — pe Baummeister, discipol al luministului Wolf, acesta din urmă fiind și el, la rîndul său, un epigon al lui Leibniz. Simion Bărnuțiu și-a modelat cursurile de filosofie după neokantieni, precum Krug. De asemenea, Timotei Cipariu, în ale sale *Elemente de filosofie*, proceda la fel. Fenomenul era prezent și în timpul anilor de învățatură ai lui Onisifor Ghibu, cînd, prin T. V. Păcățianu, cunoscutul autor al *Cărții de aur*, circulau în traducere lucrări de Franz Holtzendorff și F. Pollock, universitari de tipul celor frecvențați de Onisifor Ghibu, care aveau în centrul gândirii lor problematica unor „cauze naționale”, exprimată de ei într-un raționalism *sui-generis*, propriu și învățaților ardeleni, de la Școala Ardeleană și pînă la generația Unirii.

De fapt, odată cu celebrul discurs al lui Simion Bărnuțiu, din catedra Blajului, „principiul de naționalitate” a devenit o temă frecventă de meditație filosofică și o găsim exprimată în gîndirea unui Vincențiu Babeș³⁷, Alexandru Mocioni³⁸ sau, mai ales, în aceea a lui Aurel C. Popovici³⁹. S-a conturat astfel o „socio-

³⁷ cf. Babeș, Vincențiu, *Causa limbilor și naționalităților în Austria*, Viena, 1860.

³⁸ cf. Botiș, Teodor, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939.

³⁹ cf. Popovici, C., Aurel, *Principiul de naționalitate*, București, 1894.

logie a națiunii⁴⁰, izvorită dintr-o tradiție inițiată încă de Școala Ardeleană, tradiție în care Onisifor Ghibu s-a integrat prin formație și prin vocație, prin a sa pedagogie practică și teoretică „a națiunii“. Definitorie în acest sens, e aprofundarea atât a operei lui Vincențiu Babeș, cât și a celei a lui Mocioni, pentru acesta din urmă avînd o deosebită considerație.

Dascălii lui Onisifor Ghibu nu erau mai prejos decît cei ai înaintașilor săi, în fapt universitari în imperiu, dar și din afara acestuia, care ofereau succint și rapid idei utile pentru problemele ce urmau a-și găsi, prin chiar strădania lor, o rezolvare.

În linia gîndirii teoretice pe care o asimilase și în spiritul problematicii învățămîntului popular românesc din Transilvania, problematică cu care el deja se confruntase, Ghibu elaborează, la Jena, chiar teza de doctorat — *Utraquismul modern sau bilingvismul în școala populară*, lucrarea fiind publicată în colecția „Pädagogisches Magazin“ și avînd un ecou binemeritat în presa românească. Interesant de menționat, prin Demetrios Glinos, coleg de studii la Jena, lucrarea va fi comentată și în Grecia, o parte din principiile ce o fundamentau fiind mai apoi utilizate de către acesta, după ce ajunge secretar general al instrucțiunii publice grecești, printre altele el înlocuind în școli „greaca clasică cu greaca populară modernă“⁴¹.

Odată cu obținerea titlului de doctor în pedagogie, Onisifor Ghibu se arată deja preocupat de ceea ce urma să întreprindă în țară. Este drept, datorită unei altercații survenită între el și profesorul examinator de la filologie romanică, Ghibu obține doar mențiunea „cum laude“, nu „magna cum laude“, dar faptul nu îl afectează în mod deosebit: „După ce mi-am scos mînușile albe și mi-am așezat jobenul cam rebel, am

⁴⁰ Marica, George, Em., *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelenne din secolul al XIX-lea*, I, Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 271.

⁴¹ Brandsch, H., *Pedagogi români contemporani*, 1938, p. 69.

părăsit, seara la 8 palatul Universității, repetînd vorba moșului al cărui cal, încărcat cu ciubere, se rostogolește de-a dura pe deal în jos: Paguba ca paguba da-mi plăcu cum marsă!⁴² Lui îi „chiar plăcuse“ cum „mersese“, întrucît, ultima replică a profesorului de limbi romanice a fost: „Dumneavoastră nu faceți aici nici filologie, nici istorie, ci politică“⁴³.

Din Jena, Onisifor Ghibu, convins de rolul de ferment al presei din Transilvania, trimite „Tribunei“ din Arad o serie de articole cu titlul: *Părerii cu privire la o nouă fundamentare a învățămîntului nostru primar*. Ideile cuprinse în acest articol, programatic am putea spune, vor constitui pentru el, dar și public, platforma de organizare a vieții școlare din Transilvania, ca reacție la aplicarea Legii lui Apponyi. Dar, despre aceasta, în paragraful următor.

Odată obținut deci titlul de doctor, peregrinarea europeană a lui Onisifor Ghibu se încheie. Concepția sa despre educație se vădea bine articulată, chiar dacă nu deplin exprimată încă. Ea se va desăvîrși însă practic în anii care vor urma, cînd el va coordona cu rigoare și cu multă, multă pasiune viața școlară a românilor din Transilvania, greu încercată (cum am precizat deja) de legile guvernului chesaro-crăiesc.

Organizator și animator al școlilor populare

În anul 1910, cînd primește funcția de îndrumător al învățămîntului primar românesc din arhidieceza ortodoxă a Transilvaniei, Ghibu avea o imagine limpede despre imperativele pe care le impunea situația. Legea lui Apponyi intrase deja în acțiune, șco-

⁴² Ghibu, Onisifor, *Pe baricadele...*, p. 296.

⁴³ ibidem, p. 296.